

„Stát může změnit zákony, ale nemůže je pak nedodržovat.“ Rozhovor s právníkem Janem Kopřivou o žalobě ukrajinských občanů na český stát.

Lucie Trlifajová

Anotace:

Od června 2008 do ledna 2009 se žádosti o dlouhodobé vízum na Lvovském konzulátu podávaly po telefonickém objednání přes call centrum. Způsob fungování call centra byl od počátku kritizován a jeho provoz byl doprovázen podezřením z korupce. Jedním z dopadů několikaměsíční existence call centra byla žaloba, kterou na český stát podalo 161 ukrajinských žadatelů o pracovní vízum. Význam a účel žaloby popisuje brněnský právník Jan Kopřiva, který skupinu ukrajinských žadatelů zastupuje, textu předchází krátký úvod o vývoji problému.

Úvod

Lvovský konzulát v roce 2008 přijímal nejvíce žádostí o dlouhodobá víza ze všech českých zastupitelských úřadů¹. Až donedávna se mluvilo o jeho soustavném přetížení, se kterým byla spojena řada problémů - dlouhé fronty, korupce, zprostředkovatelé, prodej míst ve frontě.

V reakci na tuto situaci začal konzulát od června 2008 používat systém call centra². Jeho fungování bylo ovšem problematické, přístup k telefonní lince byl zpoplatněn a čekací doba

¹ Zpráva o situaci v oblasti migrace na území České republiky v roce 2008.

² Systém telefonického objednávání se ke schůzce pro podání žádosti o dlouhodobé vízum.

na schůzku byla nepřiměřeně dlouhá³. Také se mluvilo o úmyslném přetěžování linky, za kterým zřejmě stáli ukrajinští zprostředkovatelé.

Call centrum fungovalo na Lvovské ambasádě do ledna 2009. Za osm měsíců fungování využilo jeho služeb přes 30 000 občanů Ukrajiny⁴. Mezi dubnem a říjnem 2009 české zastupitelské úřady na Ukrajině v rámci tzv. „protikrizových opatření“ zastavily přijímání žádostí o dlouhodobá pracovní víza. Od druhé poloviny stejného roku až dosud (leden 2010) jsou všechny žádosti o dlouhodobé vízum podávány prostřednictvím systému internetové registrace Visapoint, který jejich počet výrazně limituje.

V létě 2009 podala skupina 161 Ukrajinců žalobu na český stát, která kritizuje nejproblematičtější body existence call centra – čekací dobu a zpoplatnění přístupu k telefonnímu číslu.

O žalobě poprvé informovali Reportéři ČT⁵. Poté se zpráva o žalobě dostala do některých ukrajinských médií (Zachid, Sejčas, atd). V Česku diskuzi o fungování Lvovského konzulátu skutečně otevřel až článek na zpravodajském portálu Aktuálně.cz publikovaný 21. 9. 2009⁶. Do centra pozornosti se dostala otázka korupce a hlavní důraz byl kladen na způsob, jakým se brněnská firma Jihomoravská provozní, která call centrum spravovala, k zakázce dostala. Celá problematika byla sledována ukrajinskými médii⁷. Hlavním tématem zůstal problém údajného propojení Jihomoravské provozní s velvyslancem České republiky na Ukrajině, Jaroslavem Baštou. Samotná žaloba Ukrajinců se z médií vytratila. Ke konci září 2009 byla problematika opuštěna bez jasné odpovědi, Jiří Bašta se od podezření ostře distancoval. V polovině ledna 2010 resignoval ze své funkce ukrajinského velvyslance.

Na otázky o žalobě 161 Ukrajinců na fungování Lvovského konzulátu odpovídá Jan Kopřiva, brněnský právník, který tuto skupinu zastupuje.

³ Způsob fungování call center (netransparentnost, rozdílné ceny, samotná povinnost platit) byl mimo jiné kritizován ve zprávě ombudsmana pro poslaneckou sněmovnu za rok 2008 [Souhrnná zpráva o činnosti veřejného ochránce práv za rok 2008, s. 73. Dostupné online:

<http://www.ochrance.cz/documents/doc1239792209.pdf> (Navštíveno 21. 12. 2009)]

⁴ Viz například Ukrajinská média: Machinace s vízy řídil Bašta. Aktuálně 24. 9. 2009.

<http://aktualne.centrum.cz/zahranici/evropa/clanek.phtml?id=648468> (Navštíveno 21. 12. 2009)

Korupční systém v udělování víz. Reportéři ČT. 7. 9. 2009. Dostupné online:

[http://www.ct24.cz/vysilani/2009/09/07/1142743803-209452801240034-21:30-reporteri-ct/1/?index\[\]=87010](http://www.ct24.cz/vysilani/2009/09/07/1142743803-209452801240034-21:30-reporteri-ct/1/?index[]=87010)

(Navštíveno 21. 12. 2009). Ukrajinská média: Machinace s vízy řídil Bašta. Aktuálně 24. 9. 2009.

<http://aktualne.centrum.cz/zahranici/evropa/clanek.phtml?id=648468> (Navštíveno 21. 12. 2009)

⁵ Korupční systém v udělování víz. Reportéři ČT. 7. 9. 2009. Dostupné online:

[http://www.ct24.cz/vysilani/2009/09/07/1142743803-209452801240034-21:30-reporteri-ct/1/?index\[\]=87010](http://www.ct24.cz/vysilani/2009/09/07/1142743803-209452801240034-21:30-reporteri-ct/1/?index[]=87010)

(Navštíveno 21. 12. 2009)

⁶ Policie si kvůli kšeftování s vízy posvítí na diplomaty. Aktualne.cz. 21. 9. 2009. Dostupné online:

<http://aktualne.centrum.cz/domaci/kauzy/clanek.phtml?id=647845> (Navštíveno 21. 12. 2009)

⁷ Korespondent, Segondja, Zachid, Kyivpost, atd.

O co přesně v žalobě ukrajinských žadatelů na český stát jde?

Jde o žalobu 161 občanů Ukrajiny, která směřuje proti rozhodnutí Ministerstva zahraničních věcí, které odmítlo poskytnout požadovanou náhradu škody za postup konzulátu ve Lvově. Šlo o to, že ambasáda ve Lvově zavedla call centrum. Systém sám o sobě není špatný a zavádí se běžně po světě⁸, nicméně objednání bývá zpoplatněno stejnou částkou jako místní hovor. Ve Lvově bylo zpoplatněno částkou tři sta deset korun, která se musela zaplatit na bankovní účet společnosti spravující call centrum. Teprve po získání potvrzení o zaplacení mohli žadatelé zavolat do call centra, kde dostali termín k podání žádosti. Termín se pohyboval v rozmezí 30 až 90 dnů od telefonátu.

Ze zákona běží lhůta 90 dní, v určitých případech 120 dní na rozhodnutí o vízu – ale tímto procesem se tato lhůta protáhla až na 200 dní. Navíc vedle tohoto podle nás nezákonného prodloužení lhůty vznikl další výdaj, poplatek, který není zahrnut mezi správní poplatky. Přitom je to poplatek určený čistě soukromé společnosti, která byla vybrána bez jakéhokoliv výběrového řízení.

Proto se tato skupina 161 občanů Ukrajiny obrátila individuálně, ale pod společným zástupcem, s žádostí na Ministerstvo zahraničí o vrácení poplatku ve výši 310 korun, plus bankovní poplatky a zadostiučinění, které se pohybovalo ve výši od 1 500 do 3 000 korun. Nešlo o žádné vysoké částky, nejvyšší požadovaná částka byla 3 700 korun. Spíše šlo o morální princip, že platili něco někomu, kdo na to neměl žádný zákonný titul.

Na základě čeho se Vaši klienti obracejí s žalobou na český stát?

Stížnost byla podána na základě Zákona o náhradě škody způsobené nesprávným postupem, přičemž ministerstvo mělo půl roku na odpověď. Je zajímavé, že i když žadatelé podávali žaloby individuálně, přišla všem stejná odpověď, a to jen půlstránkové zamítnutí.

Podle zamítnutí nedošlo ze strany ministerstva k pochybení, v daný okamžik nemohli jednat jinak, protože na konzulát byl obrovský nápor - což je pravda - a šlo o to, najít rychlé řešení. Samotný poplatek 310 korun pak podle ministerstva není správním poplatkem, protože nešlo o smluvní vztah mezi ministerstvem a žadatelem, ale mezi žadatelem a soukromou firmou.

Na základě zamítnutí stížnosti byla v září 2009 podána žaloba. V tuto chvíli čekáme, nyní vyměřují soudní poplatek, který je trochu problém určit v případě takovéto hromadné žaloby. Nějaký posun v této věci očekávám nejdřív na jaře 2010.

⁸ Call centra se využívala vedle lvovského konzulátu i na dalších čtyřech českých zastupitelských úřadech.

Můžete nějak popsat skupinu žalobců? Jaká byla jejich motivace?

Skupina vznikla na základě toho, že se na ambasádu ve Lvově obracela prostřednictvím jednoho zprostředkovatele. Všichni jsou žadatelé o dlouhodobá pracovní víza. Jde o mix osob, někteří v současnosti žijí v České republice, další na Ukrajině. Část jich sem jezdí častěji, vedle toho je řada těch, co jeli do Česka poprvé. Někteří se kvůli call centru do Česka nedostali.

Nešlo o sezónní dělníky a pracovníky na stavbách, ale o zaměstnance v nejrůznějších továrnách, logistických centrech. Tito lidé mají podle mých informací k Česku pozitivní vztah, vydělávají si tady poměrně slušné peníze - na druhou stranu pracují třeba až 12 hodin denně, bydlí levně, stravují se levně.

Většina těch žadatelů považuje Českou republiku za lepší zemi, než je Ukrajina, méně korupční. A najednou mají platit něco za nic a hlavně se jim prodloužila doba čekání. I když měli domluvenou práci v Česku, museli čekat třeba půl roku na vízum. Takže seděli doma, bez práce.

Zmíněný zprostředkovatel tedy žalobu zorganizoval?

Je to tak, i v žalobě to je uvedeno. Myslím, že to bylo i tak medializováno. Ostatně, žádosti o pracovní víza se podávají téměř vždy přes nějakého zprostředkovatele.

Je to česká společnost, která se nebojí dělat kroky proti veřejné správě. Ovšem v momentě, kdy se někdo ozve, mu to stát vrátí.

Ambasáda v té době zamítala asi 15 % žádostí, ale jakmile jsme začali činit kroky proti konzulátu ve Lvově, žadatelé měli 100 % zamítnutí. Jakmile ambasáda viděla jméno tohoto zprostředkovatele, tak žádosti automaticky zamítala. Teď máme snad na všechno kontroly - finanční, sociální, zdravotní.

Tato žaloba není zcela ojedinělá. Kvůli vydávání víz podávají žalobu na český stát také občané Vietnamu – spolupracujete s nimi?

Vím, že takto postupují Vietnamci a někteří Mongolové. Žaloby Vietnamců jsou podobného typu, tedy navazující na vízový proces. Mongolské jsou něco jiného, jde o žaloby proti cizinecké policii, tedy v souvislosti už s pobytem na území České republiky. Něco o tom vím, sledoval jsem tu medializaci. Žaloba Vietnamců je, myslím, zastupována advokátní kanceláří pana Sedláka z Brna. Víme o sobě, ale není to společný postup advokátních kanceláří. Nejde o komplot brněnských advokátních kanceláří – jak se vyjádřil pan Bašta v Otázkách Václava Moravce⁹, to rozhodně ne, nepostupujeme společně.

⁹ Otázky Václava Moravce. ČT 24. 4. 10. 2009. Dostupné online:

Zákon stanoví nejen práva, ale i povinnosti. Stát může změnit zákony, ale nemůže je pak nedodržovat. Pokud stát pochybí, je možné na základě českého zákona žádat náhradu škody.

Problém je, že v oblasti vízové politiky neexistuje soudní přezkum (právo, aby postup úředníka přezkoumal soud, pozn. aut.). Pokud se ukáže, že to zamítnutí bylo scestné, nemá teoreticky žadatel právo se proti němu bránit. My se v tuto chvíli pokoušíme na jednom, dvou případech zamítnutí dostat až k ústavnímu soudu, prolomit tento soudní nepřezkum¹⁰. Podle mého názoru je absence práva na soudní přezkum poměrně zásadním porušením práv žadatelů. Před tímto problémem ovšem nestojí jen Česká republika – v některých západních státech toto právo je, jinde není.

Máte dlouhodobější zkušenost s podáváním žalob za cizince. Myslíte si, že se situace mění, že se cizinci budou více snažit prosazovat svá práva proti českým úřadům?

Myslím, že ano. Cizinci ovšem mají pořád obavu z medializace, nechtějí být vidět. Mají strach, aby je lidi nepoznali na ulici a neměli pak problémy. Myslím, že v tomto směru není česká společnost nejvyspělejší, moderní – neví, jak přistupovat k cizincům.

Myslím, že ti cizinci, co jsou tu déle, už od 90. let, a mají trvalý pobyt, se podstatně méně bojí. Nicméně teď s tou ekonomickou krizí, kdy jsou a priori rušena víza – což je podle mého názoru nesmysl, protože na ty jejich pozice ani v krizi Češi nepůjdou – tak v tuto chvíli se cizinci více bojí, protože rozhodování úředníků může být zaujaté.

Podle vašeho vyjádření nemají žalobci zájem o medializaci?

Natočila se o tom ta reportáž¹¹, kde několik žalobců vystupovalo, a potom se nic nedělo. Až pak najednou, jak se o tom začalo psát na Ukrajině, zájem vzrostl – to byl jeden den, kdy zvonil telefon, noviny, televize. A najednou se z toho udělala aféra, že my kritizujeme Baštu. V současnosti nám přijde, že jakákoliv další medializace nám přináší jen útok ze strany veřejné správy, takže už o další medializaci nemáme zájem.

Ale jinak myslím, že medializace celému problému prospěla – minimálně celkové situaci, že se Ministerstvo zahraničí nebo jiné zastupitelské úřady budou bát pouštět do nějakých excesů,

<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/209411030511004-otazky-vaclava-moravce/> (Navštíveno 21. 12. 2009)

¹⁰ Jeden z těchto případů byl nedávno medializován v Hospodářských novinách - Cizinka chce změnit české zákony, nedostala vízum. Hospodářské noviny. 7. 12. 2009. Dostupné online: [http://hn.ihned.cz/index.php?article\[id\]=39355530&article\[survey\]\[action\]=vote&article\[survey\]\[answer_id\]=562380&p=500000_d](http://hn.ihned.cz/index.php?article[id]=39355530&article[survey][action]=vote&article[survey][answer_id]=562380&p=500000_d) (Navštíveno 21. 12. 2009)

¹¹ Již zmiňovaní Reportéři ČT: Korupční systém v udělování víz. Reportéři ČT. 7. 9. 2009. Dostupné online: [http://www.ct24.cz/vysilani/2009/09/07/1142743803-209452801240034-21:30-reporteri-ct/1/?index\[\]=87010](http://www.ct24.cz/vysilani/2009/09/07/1142743803-209452801240034-21:30-reporteri-ct/1/?index[]=87010) (Navštíveno 21. 12. 2009)

protože vidí, co to může zpětně způsobit. Otázka je, jaký to bude mít vliv na soudní rozhodnutí.

Jak byste zpětně hodnotil vývoj okolo podání žaloby?

Já jsem osobně zcela přesvědčený, že ta žaloba je v pořádku, že stát opravdu pochybil, že by se Česká republika měla za sebe stydět. A setkal jsem se s nejrůznějšími reakcemi, jak to bylo medializováno – od úplně pozitivních, až po negativní - lidé, co říkali: „Jak můžete zastupovat Ukrajince?“ Nemám z toho žádný nadstandardní zisk. Ani nežalujeme pana Baštu, proti němu jsme neudělali žádné kroky, my jsme jeho jméno v celém procesu nikde nezmiňovali. To, že je tu 161 lidí, kteří mi dali plnou moc, odráží určitý problém. Obvinění, že podávám žalobu proto, že z toho máme zisk, mi přijde směšné.

Jméno České republiky navenek výrazně vytvářejí zastupitelské úřady. Podle mě je důležité si tohle uvědomit. Myslím si, že je dobře, že se o tomto problému mluví.

Článek vznikl v rámci projektu "Migrační politika v krizi" Multikulturního centra Praha za podpory nadace Open Society Fund Praha.

Článek vznikl jako součást projektu Visawatch, za podpory CEE Trust

**Trust for Civil Society
in Central and Eastern Europe**

Lucie Trlifajová vystudovala etnologii na Filosofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, ve své diplomové práci se věnovala ukrajinské migraci v ČR. Během studií strávila rok ve Francii na Université de Toulouse. V současnosti koordinuje v Multikulturním centru Praha projekt Visawatch.